

چالش‌های حکمرانی از منظر مقام معظم رهبری: ارائه نظریه‌سازی داده‌بنیاد

محمود رضا رهبرقازی^{۱*}

مرتضی ابراهیمی^۲

چکیده

هدف: این مقاله به بررسی دلایل ناکارآمدی حکمرانی از دیدگاه مقام معظم رهبری و تحلیل استراتژی‌ها و پیامدهای آن می‌پردازد.

روش‌شناسی پژوهش: پژوهش با استفاده از روش نظریه‌سازی داده‌بنیاد اشتراوس و کوربین و بر اساس تحلیل بیانات مقام معظم رهبری انجام شده است.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان می‌دهد که ناکارآمدی حکمرانی از عواملی چون فقدان شفافیت، ضعف نهادهای نظارتی، ضعف پاسخگویی، فساد مدیریتی و شکاف‌های اجتماعی ناشی می‌شود. شرایط مداخله‌گر مانند محدودیت‌های بین‌المللی، فضای مجازی، بحران‌های محیط‌زیستی و جناح‌بندی‌های سیاسی نیز این پدیده را تشدید می‌کند و مقولات زمینه‌ای مانند بوروکراسی ناکارآمد، سیاست‌های تورم‌زا، محدودیت‌های قانونی و فرهنگ نخبه‌گرا بسترهای لازم برای حکمرانی ناکارآمد را فراهم می‌کند.

نتیجه‌گیری: پژوهش نشان می‌دهد که نارسایی‌های ساختاری، هسته اصلی ناکارآمدی حکمرانی از دیدگاه مقام معظم رهبری را تشکیل می‌دهد. این نارسایی‌ها، در حوزه‌های مختلف اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی منجر به اختلال در نظم اجتماعی، تزلزل در مشروعیت سیاسی، ناپایداری در بنیان‌های اقتصادی و گسست در نظام معنایی و فرهنگی جامعه می‌شوند؛ به‌گونه‌ای که پیوند میان دولت و ملت تضعیف شده، انسجام درونی جامعه دچار فرسایش گشته و افق‌های توسعه با چالش‌های جدی مواجه می‌شود.

کلیدواژه‌ها: موانع حکمرانی، حکمرانی اسلامی، نظریه‌سازی داده بنیاد، نارسایی‌های ساختاری.

Email: m.rahbarqazi@uma.ac.ir

۱- دانشیار، گروه علوم سیاسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی،

دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران (نویسنده مسئول)

Email: m_ebrahimi@uma.ac.ir

۲- دانشیار، گروه علوم سیاسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی،

دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران

مقدمه

در دهه‌های اخیر، جمهوری اسلامی ایران، همانند بسیاری از کشورهای جهان، با چالش‌های مهمی در مسیر تحقق حکمرانی خوب مواجه بوده است. این چالش‌ها از یک سو به کیفیت حکمرانی، وابستگی عمیقی دارند (عراقی و همکاران، ۲۰۲۴) و از سوی دیگر، با وجود تلاش‌های متعدد دولت‌ها برای بهبود شرایط، موانع مختلفی همچنان سد راه استقرار حکمرانی مطلوب به‌وجود آمده است. این موانع نه تنها اعتماد عمومی به نهادهای سیاسی را تضعیف کرده، بلکه اجرای سیاست‌های مؤثر در حوزه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی را نیز با دشواری مواجه ساخته است (حاجی‌یوسفی و طالبی، ۲۰۱۷). از این‌رو، شناسایی و تحلیل این موانع به‌منظور رفع مشکلات ساختاری و تقویت بنیان‌های توسعه کشور، ضرورتی اجتناب‌ناپذیر به‌شمار می‌رود. در این راستا، مفهوم حکمرانی مطلوب، هر چند در نگاه متفکران مدرن و اسلامی تعاریف متفاوتی دارد، اما در هر دو دیدگاه، در سال‌های اخیر مفهوم حکمرانی به‌عنوان محور اصلی توسعه، عدالت و رفاه عمومی اهمیت ویژه‌ای یافته است. در تفکر مدرن، اصول شفافیت، دموکراسی و رعایت حقوق بشر در قانون توجه قرار دارند، حال آن‌که در دیدگاه اسلامی، علاوه بر این اصول، مفاهیمی چون عدالت الهی و پایبندی به ارزش‌های اخلاقی نیز مورد تأکید قرار می‌گیرند (مرادی و سهیلی، ۲۰۲۲). بنابراین، با وجود تفاوت در اولویت‌ها و مفاهیم، هر دو رویکرد در پی ایجاد ساختاری هستند که عدالت، رفاه عمومی و توسعه پایدار را به ارمغان آورد.

در این میان، بررسی موانع حکمرانی خوب از منظر اندیشه‌های مقام معظم رهبری از اهمیتی ویژه برخوردار است. ایشان به‌عنوان راهنمای سیاست‌های کلان نظام، همواره بر اصولی چون عدالت اجتماعی، شفافیت، کارآمدی و مبارزه با فساد تأکید داشته و حکمرانی مطلوب را رکن اساسی پیشرفت کشور و تحقق آرمان‌های انقلاب اسلامی قلمداد کرده‌اند (علویان و ذکریا پور، ۲۰۲۱). با وجود پژوهش‌های متعدد در حوزه حکمرانی خوب، تحلیل نظام‌مند دیدگاه‌های مقام معظم رهبری به‌عنوان چارچوبی بومی و عملی برای رفع چالش‌های حکمرانی در ایران کمتر مورد توجه قرار گرفته است. بنابراین، این پژوهش با روش کیفی و رویکرد نظریه‌سازی داده‌بنیاد، در صدد پاسخ به پرسش‌های زیر است: در شرایط کنونی، موانع تحقق حکمرانی مطلوب در ایران اسلامی از نگاه مقام معظم رهبری چیست؟ استراتژی‌های پیشنهادی ایشان برای استقرار حکمرانی خوب کدام‌اند؟ و پیامدهای حکمرانی ناکارآمد از دیدگاه ایشان چه ابعادی دارد؟ این مطالعه، با تمرکز بر جنبه‌های مدیریتی حکمرانی، مانند ساختارهای نهادی و فرآیندهای تصمیم‌گیری، تلاش دارد تحلیل‌هایی کاربردی ارائه دهد که به بهبود نظام حکمرانی در ایران یاری رساند و خلأ موجود در پیوند دیدگاه‌های مقام معظم رهبری با نظریه‌های علمی حکمرانی را پر کند.

مبانی نظری

در نظریه داده‌بنیاد (گراندد تئوری)، پژوهش بر پایه داده‌های تجربی و بدون پیش‌فرض‌های نظری قبلی شکل می‌گیرد و این روش به‌جای تکیه بر چارچوب نظری از پیش تعیین شده، به کشف مفاهیم و نظریه‌های

برآمده از داده‌ها می‌پردازد. بنابراین، ارائه چارچوب نظری قبل از تحلیل، با ماهیت استقرایی این روش در تضاد است (ایمان و محمدیان، ۲۰۰۸). با این حال، اشاره کلی به مفاهیم مرتبط با نظریات پیشین می‌تواند به تبیین جایگاه پژوهش کمک کند، اما نباید مسیر تحلیل را محدود یا نتایج را از پیش تعیین کند، بنابراین در این پژوهش سعی شده است تا به کلیاتی درباره ادبیات موضوع پژوهش اشاره شود.

نظریه حکمرانی خوب به‌عنوان یک چارچوب نظری مهم برای بهبود کیفیت اداره امور عمومی و نهادهای دولتی معرفی شده است و بر اصولی مانند شفافیت، پاسخگویی، حاکمیت قانون و مشارکت مردم تأکید دارد. این نظریه در اواخر دهه ۱۹۸۰ و اوایل ۱۹۹۰ توسط نهادهایی مانند بانک جهانی و برنامه توسعه سازمان ملل متحد به منظور مقابله با ناکارآمدی و فساد در دولت‌ها و افزایش توسعه پایدار مطرح شد (ادینک، ۲۰۱۹) و از سوی دیگر، نهادهای ضعیف و ناکارآمد که دچار فساد هستند، موانع جدی برای اجرای این اصول معرفی شد (نورث، ۲۰۱۴). در این راستا، کلیتگارد (۲۰۱۱) به‌ویژه به نقش فساد در تضعیف حکمرانی خوب پرداخته و فقدان پاسخگویی را عامل اصلی در ایجاد و گسترش فساد می‌داند. دلپیان (۲۰۱۰) ضعف نهادهای دموکراتیک، کمبود منابع انسانی و مالی و وابستگی اقتصادی به کشورهای دیگر را از جمله این موانع حکمرانی تعریف می‌کند و فوکویاما (۲۰۱۳) بر ضرورت بازسازی نهادهای ضعیف برای بهبود کارآمدی حکمرانی تأکید می‌کند.

در این راستا، نظریات اسلامی در زمینه حکمرانی خوب نیز بر اصولی مانند عدالت، اخلاق، شفافیت، مشارکت عمومی و رعایت حقوق مردم تأکید دارند. در اسلام، حکمرانان موظف به رعایت شریعت و تأمین مصالح عمومی هستند و باید به اصول عدل و انصاف پایبند باشند «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ» (نساء: ۵۸). قرآن و سنت پیامبر اسلام (ص) بر اهمیت مشورت (شورا) و پاسخگویی حکمرانان به مردم تأکید دارند «وَالَّذِينَ آمَرَهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ» (شوری: ۳۹). همچنین، در اندیشه‌های فقهی و سیاسی اسلامی، حفظ امنیت، کرامت انسانی و ایجاد فرصت‌های برابر برای همه افراد جامعه از ارکان اساسی حکمرانی خوب محسوب می‌شوند «وَمَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا» (مانده: ۳۳). در نتیجه، حکمرانی اسلامی باید مبتنی بر ارزش‌های اخلاقی و عدالت اجتماعی باشد و به‌گونه‌ای عمل کند که رضایت خداوند و رفاه جامعه را به ارمغان آورد.

البته به‌نظر می‌رسد، از دیدگاه نظریات اسلامی نیز برخی عوامل مانع شکل‌گیری حکمرانی خوب در جوامع است. برای مثال، قرآن کریم در آیه «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا» (نساء: ۵۸) بر لزوم رعایت امانت‌داری و عدالت تأکید می‌کند، اما فساد و تبعیض در امانات حکومتی، از جمله عواملی هستند که این اصول را تضعیف می‌کنند. همچنین آیه «وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ» (آل عمران: ۱۵۹) به اهمیت مشورت در حکمرانی اشاره دارد، اما استبداد و عدم مشورت، از موانع تحقق حکمرانی خوب هستند. افزون بر این، آیه «وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ» (اعراف: ۸۵) بر عدم تبعیض و رعایت حقوق مردم تأکید دارد؛ و

تبعیض و نابرابری در توزیع منابع و فرصت‌ها مانع از برقراری عدالت می‌شود. ضعف ایمان و اخلاق در میان حاکمان و جامعه نیز که در آیه «إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ» (رعد: ۱۱) مورد اشاره قرار گرفته، از موانع کلیدی است که جامعه را از مسیر اصلاح و تحقق حکمرانی خوب باز می‌دارد. بنابراین، از منظر اسلامی، تحقق حکمرانی خوب تنها در سایه رعایت اموری از قبیل عدالت، رعایت حقوق مردم، مشورت و مواردی از این قبیل امکان‌پذیر است و همان‌طور که قرآن بر رعایت عدالت، عدم تبعیض و پاسخ‌گویی حاکمان تأکید دارد، عدم توجه به این اصول اخلاقی و دینی، مانع اصلی در راه دستیابی به حکمرانی مطلوب است و اصلاح آن‌ها، اساس پیشرفت جوامع اسلامی خواهد بود.

پیشینه پژوهش

در بررسی پیشینه پژوهش‌های انجام شده در حوزه حکمرانی خوب، پژوهشگران به ابعاد مختلف این مفهوم از جمله موانع، شاخص‌ها و راهکارهای اجرایی پرداخته‌اند. یافته‌ها حاکی از آن است که تحقق حکمرانی خوب در ایران با چالش‌های گوناگونی روبه‌رو است و بررسی‌های تجربی نشان‌دهنده ناکارآمدی برخی از شاخص‌های کلیدی در اداره امور عمومی است که در ادامه، خلاصه‌ای از پژوهش‌های مرتبط با این موضوع در قالب جدول ارائه می‌شود.

جدول ۱: پیشینه پژوهش

ردیف	عنوان پژوهش	نویسنده/ سال	مهم‌ترین یافته‌ها
۱	توصیه‌های سیاستی موانع تحقق‌پذیری حکمرانی خوب در اداره‌ی امور عمومی	آرایی و همکاران (۲۰۱۸)	یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که به‌ترتیب شاخص‌های پاسخ‌گویی، حاکمیت قانون، شفافیت و مشارکت بیشترین سطح ناکارآمدی را در میان حکمرانی دارند.
۲	بررسی موانع و راهکارهای تحقق حکمرانی خوب در ایران با تأکید بر سرمایه اجتماعی در سطح کلان	ابوالفتحی و قنبری (۲۰۱۹)	موانع حکمرانی خوب به شکل یک سیکل معیوب در طول سال‌های متمادی، یکدیگر را بازتولید کرده‌اند و این سیکل معیوب خود بزرگترین مانع پیش‌روی حکمرانی خوب در ایران بوده است.
۳	تحلیل مضمون موانع حکمرانی مطلوب در نظام تشکلی ایران	کامرانی و همکاران (۲۰۲۲)	حکمرانی دولت بر تشکلهای اقتصادی با مؤلفه‌های حکمرانی خوب انطباق ندارد و وقوع زنجیره‌ای از آثار منفی حکمرانی نامطلوب، موجب رشد هزینه‌های مبادله در نظام تشکلی ایران شده است.
۴	مؤلفه‌ها و شاخصه‌های حکمرانی خوب و بررسی آنها از دیدگاه قرآن و روایات	یاقوتی (۲۰۲۳)	اصول حکمرانی مطلوب اگر مطابقت کامل با آموزه‌های قرآنی نداشته باشد در اغلب مصادیق تعارضی با آن ندارد. با این حال، اصول حکمرانی مورد

نظر قرآن مبتنی بر جهان‌بینی الهی است و تنها ناظر به شکل حکومت و تدبیر امور دنیوی نمی‌باشد.			
حکمرانی اسلامی به این صورت قابل تعریف است: تعیین، اعمال و کاربرد قواعد شریعت‌مدار و حکمیانه با وحدت و همیاری صادقانه نقش آفرینان امت مبتنی بر روابط اخوت ایمانی با محوریت ولایت برای تحقق عدالت و رشد و هدایت جامعه در مسیر تقرب الی‌الله	حجازی‌فر (۲۰۲۳)	چیستی و نقش آفرینان حکمرانی اسلامی براساس فرمایشات امام علی(ع)	۵
سه مضمون فراگیر حکمرانی مطلوب شامل اصول اخلاقی، سیاست‌های کلان و اقدامات عملی حکمرانی می‌باشد.	غفوری و همکاران (۲۰۲۳)	تحلیل مضمون حکمرانی تراز اسلامی در عهد مالک اشتر	۶

همان‌طور که در جدول پیشینه پژوهش مشاهده می‌شود، مطالعات انجام شده به تبیین عوامل مؤثر بر ناکارآمدی حکمرانی خوب در ایران پرداخته‌اند. این تحقیقات نشان می‌دهند که موانع ساختاری، فرهنگی و اجتماعی از جمله عوامل اصلی این ناکارآمدی‌ها هستند. همچنین، ارتباط میان حکمرانی و آموزه‌های اسلامی در برخی پژوهش‌ها مورد توجه قرار گرفته که نشان می‌دهد اصول حکمرانی اسلامی و تکیه بر ارزش‌های دینی می‌تواند به بهبود وضعیت موجود کمک کند. همچنین، ادبیات پژوهش نشان می‌دهد که برخلاف بسیاری از پژوهش‌های پیشین که بیشتر به جنبه‌های نظری و عمومی حکمرانی خوب پرداخته‌اند، پژوهش حاضر با تمرکز بر بیانات و دیدگاه‌های مقام معظم رهبری، تلاش می‌کند تا الگوی خاصی از موانع و نارسایی‌های حکمرانی در ایران را شناسایی کند. بنابراین، تحلیل گفتمان رهبر انقلاب در زمینه مدیریت کلان و سیاست‌های اجرایی، نوآوری این پژوهش را در ارائه چارچوب بومی و دینی برای تبیین حکمرانی مطلوب و نامطلوب برجسته می‌سازد.

روش پژوهش

در بخش روش تحقیق این مقاله از روش کیفی و رویکرد نظریه‌پردازی داده‌بنیاد^۱ بر مبنای الگوی اشتراوس و کوربین (۱۹۹۷) استفاده شده است. این روش به دلیل ماهیت انعطاف‌پذیر و رویکرد اکتشافی خود، مناسب تحلیل پدیده‌هایی مانند موانع حکمرانی خوب از دیدگاه مقام معظم رهبری است. هدف از استفاده این رویکرد، استخراج کدها و مفاهیم کلیدی از داده‌های کیفی و ساختن نظریه‌ای بر مبنای داده‌ها است. بنابراین، داده‌های این پژوهش از سخنرانی‌های مقام معظم رهبری، آیت‌الله مقام معظم رهبری گردآوری شده‌اند، به عبارت دیگر، سخنرانی‌ها به‌عنوان یکی از منابع غنی و معتبر در تحلیل دیدگاه‌های ایشان در زمینه موانع حکمرانی خوب انتخاب شدند. انتخاب سخنرانی‌ها به دلیل جامعیت، تداوم و ثبات دیدگاه‌های مقام معظم

1. Grounded Theory

رهبری در طول زمان و همچنین تأثیرگذاری سخنان ایشان بر ساختار حکمرانی و سیاست‌های کلان کشور صورت گرفته است.

در این راستا، ابتدا، داده‌ها از طریق مطالعه مستندات، سخنرانی‌ها و بیانات مقام معظم رهبری گردآوری شده است. بیانات مقام معظم رهبری از سایت ایشان گردآوری شده‌اند، که یکی از منابع معتبر و جامع برای دسترسی به سخنرانی‌های ایشان از سال‌های مختلف است (پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای). در ادامه، با توجه به گستردگی موضوعات موجود در این سایت و تنوع زمانی سخنرانی‌ها، از روش نمونه‌گیری هدفمند استفاده شد. بدین صورت که سخنرانی‌هایی انتخاب شدند که به‌طور مستقیم به موضوعات مربوط به حکمرانی مربوط باشند. در این جستجو، سخنرانی‌ها و بیانات مرتبط با موانع حکمرانی مطلوب و اصول مورد تأکید در حکمرانی اسلامی بررسی شدند و بیانات کلیدی که در آن‌ها به‌عنوان داده‌های اصلی تحلیل انتخاب شدند. این رویکرد هدفمند به محقق اجازه داد تا از میان داده‌های گسترده، نمونه‌هایی را برگزیند که نمایانگر دیدگاه‌های مقام معظم رهبری در زمینه چالش‌های حکمرانی باشد و نیاز تحقیق را برآورده سازد.

سپس، در مرحله اول، کدگذاری باز و متمرکز انجام گرفت که طی آن مفاهیم کلیدی با توجه به عبارات و مضامین تکرارشونده در بیانات شناسایی و دسته‌بندی شدند. پس از آن، در کدگذاری محوری، ارتباط میان این کدها بررسی شد و شرایط علی، زمینه‌ای و مداخله‌گر بر اساس این ارتباطات مشخص گردید. در نهایت، با استفاده از کدگذاری انتخابی، مفهوم «نارسایی‌های ساختاری» به‌عنوان کد هسته انتخاب شد، که به‌طور کلی بر ناکارآمدی‌های بنیادی در حکمرانی اشاره دارد. بنابراین، در این تحقیق تلاش شده تا با استفاده از فرآیند بازگشت به داده‌ها و تفسیر آن‌ها، نتایج با دقت و عمق بیشتری به‌دست آید و چارچوب نظری بر مبنای تحلیل دقیق داده‌ها شکل گیرد.

برای اعتبارسنجی داده‌ها، روش‌های مختلفی به‌کار گرفته شده است. نخست، اعتبار درونی با بررسی و تطابق سخنرانی‌ها در دوره‌های مختلف زمانی و در شرایط مشابه تضمین شد و به این ترتیب، از ثبات و پایداری مفاهیم کلیدی اطمینان حاصل شد. همچنین، اعتبار بیرونی از طریق تحلیل و مقایسه این داده‌ها با سایر منابع معتبر و پژوهش‌های مشابه در حوزه حکمرانی و سیاست داخلی ایران بررسی شد. در نهایت، برای پایایی، کدگذاری‌ها و نتایج به‌صورت مرحله‌به‌مرحله توسط اعضای تیم پژوهش بازبینی و تطبیق داده شد تا اطمینان حاصل شود که مفاهیم استخراج شده دقیقاً منطبق با دیدگاه‌های مطرح شده در بیانات رهبری هستند.

یافته‌های پژوهش

در این بخش، به منظور تحلیل عمیق‌تر مسائل مرتبط با حکمرانی و چالش‌های آن، سخنرانی‌های مقام معظم رهبری به‌عنوان یکی از منابع مهم بررسی شدند. با استفاده از روش کدگذاری، کدهای باز و متمرکز مرتبط با شرایط علی، زمینه‌ای، مداخله‌گر، استراتژی‌ها و پیامدها استخراج شده است. این کدها به فهم

دقیق‌تر مسائل ساختاری و مدیریتی نظام و همچنین راهکارهای پیشنهادی مقام معظم رهبری در مواجهه با این چالش‌ها کمک می‌کند. در جدول ۲، خلاصه‌ای از این کدها و موضوعات مرتبط ارائه شده است.

جدول ۲: کدهای مستخرج از سخنرانی‌های مقام معظم رهبری

کد متمرکز	کدهای باز	
فقدان شفافیت	عدم انتشار اطلاعات عمومی، تصمیم‌گیری پشت درهای بسته، عدم توضیح دلایل تصمیمات اقتصادی و سیاسی	۳-۱-۲
ضعف نهادهای نظارتی	نبود ارزیابی مستمر، ناکارآمدی سیستم‌های نظارتی، ناتوانی در برخورد با فساد اداری	
ضعف پاسخ‌گویی	کاهش کنترل مردمی، عدم گزارش‌دهی منظم به مردم، تمرکز تصمیم‌گیری در دست افراد خاص	
فساد مدیریتی	فساد مالی در قراردادهای دولتی، رشوه‌خواری در سیستم اداری، انتصاب‌های بدون شایستگی، سوءاستفاده از منابع عمومی برای منافع شخصی	
شکاف‌های اجتماعی	افزایش اختلاف درآمد بین طبقات مختلف، کاهش دسترسی به خدمات عمومی برای اقشار ضعیف، نبود فرصت‌های برابر شغلی و آموزشی، مشکلات معیشتی	۳-۱-۳
بوروکراسی ناکارآمد	پیچیدگی زیاد در روندهای اداری، کندی و بی‌نظمی در اجرای قوانین، افزایش هزینه‌های اداری و کاغذبازی، نبود هماهنگی میان نهادهای دولتی	
سیاست‌های تورم‌زا	افزایش قیمت کالاها، اساسی، ناتوانی در کنترل تورم، نبود برنامه‌های پایدار برای کنترل بازار	
محدودیت‌های قانونی	نبود قوانین حمایتی برای شهروندان، نبود اصلاحات حقوقی و قضایی، نبود اجرای مؤثر قوانین موجود	
فرهنگ نخبه‌گرا	تمایل به انتخاب مدیران با دیدگاه‌های محافظه‌کارانه، محدودیت در مشارکت عمومی، تمرکز بر حفظ وضعیت موجود، ضعف در پذیرش نوآوری	۳-۱-۴
محدودیت‌های بین‌المللی	کاهش دسترسی به بازارهای جهانی، کاهش همکاری‌های بین‌المللی، محدودیت در واردات تکنولوژی‌های مدرن	
فضای مجازی	گسترش شبکه‌های اجتماعی برای بیان نارضایتی‌ها، رشد جنبش‌های دیجیتالی و اینترنتی، فشار رسانه‌ای بر نهادهای دولتی	
بحران‌های محیط‌زیستی	افزایش آلودگی هوا و آب، تغییرات آب‌وهوایی و تأثیر آن بر منابع طبیعی، کاهش منابع آب و کشاورزی، بحران‌های زیست‌محیطی در مناطق آسیب‌پذیر	
جناح‌بندی‌های سیاسی	حزب بازی، فشارهای داخلی برای تغییر سیاست‌ها، اختلافات درونی در میان نخبگان سیاسی، شکل‌گیری ائتلاف‌های سیاسی جدید	

تقویت گفت‌وگو مقاومت	تقویت گفت‌وگو و مقاومت	تأکید بر اهمیت مقاومت اقتصادی و فرهنگی، ترویج روحیه خودکفایی و استقلال ملی، تشویق مردم به تحمل مشکلات و مشارکت در حل بحران‌ها	تقویت گفت‌وگو
	اصلاحات داخلی	درخواست برای تقویت نظارت بر نهادهای حکومتی، تأکید بر اجرای عدالت اجتماعی و اقتصادی، مقابله با فساد و تقویت نهادهای نظارتی	
	تمرکز بر ارزش اسلامی	ترویج فرهنگ جهاد و ایثار، تأکید بر حفظ اصول و ارزش‌های انقلاب اسلامی، مبارزه با غرب‌گرایی و نفوذ فرهنگی بیگانه	
	تقویت همبستگی ملی	تلاش برای حفظ همبستگی میان نخبگان و مردم، تشویق به تعامل سازنده میان دولت و مردم، تأکید بر وحدت ملی در مقابله با چالش‌های داخلی و خارجی	
اجتماعی	اجتماعی	افزایش شکاف طبقاتی، تضعیف همبستگی اجتماعی، کاهش اعتماد عمومی، فرار مغزها، رشد آسیب‌های اجتماعی مانند بیکاری، فقر	تضعیف گفت‌وگو
	سیاسی	تضعیف مشروعیت نظام حکومتی، نارضایتی‌های مردمی، شکل‌گیری جنبش‌های اعتراضی، افزایش فشارهای بین‌المللی، تضعیف قدرت دولت	
	اقتصادی	تورم فزاینده، تعطیلی واحدهای تولیدی، کاهش سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی، افزایش بدهی‌های دولتی، تضعیف اقتصاد ملی	
	فرهنگی	کاهش مشارکت مردم، تضعیف هویت ملی و اسلامی، نفوذ فرهنگ‌های بیگانه، فاصله میان نسل‌ها	

الف. شرایط علی

در نظریه اشراوس و کوربین (۱۹۹۷)، شرایط علی به عواملی اشاره دارد که باعث ایجاد یا تسریع یک پدیده خاص می‌شوند و به‌عنوان علل اصلی وقوع آن پدیده در نظر گرفته می‌شوند. در این راستا، کدهای مربوط به شرایط علی شامل پنج مؤلفه زیر بودند:

فقدان شفافیت در تصمیم‌گیری‌های کلان

از منظر مقام معظم رهبری، فقدان شفافیت در تصمیم‌گیری‌های کلان به‌عنوان یک عامل کلیدی در تضعیف اعتماد عمومی و مشروعیت نظام حکمرانی تلقی می‌شود. عدم دسترسی مردم به اطلاعات و فرآیندهای تصمیم‌گیری می‌تواند به افزایش فساد و سوءاستفاده از قدرت منجر شود. مقام معظم رهبری تأکید می‌کند که شفافیت در سیاست‌گذاری‌ها نه تنها به جلوگیری از انحرافات کمک می‌کند، بلکه موجب تقویت مشارکت عمومی و همبستگی ملی می‌گردد. او بر اهمیت ایجاد سازوکارهای نظارتی و اطلاع‌رسانی مؤثر تأکید می‌کند تا از این طریق حکومت بتواند با کاهش نارضایتی‌ها و ایجاد اعتماد، به تحقق اهداف بلندمدت و تقویت وحدت ملی دست یابد. در این راستا، مقام معظم رهبری می‌فرماید:

«در مسائل امنیتی، در مسائل نظامی، در مسائل گوناگونی که جنگ داریم با دشمن، مقابله‌ی با دشمن داریم، بله اینجا جای افشاگری نیست، جای شفافیت نیست، اما در غیر اینها، در مسائل عمومی مردم، آن لَأَاحْتَجِبَنَّ دُونَكُمْ سِرًّا. مسئولان ... باید شفاف باشند و هیچ رازی را از مردم پنهان نکنند» (بیانات مقام معظم رهبری، ۲۲ اکتبر ۲۰۱۸).

ضعف نهادهای نظارتی و اجرایی

از دیدگاه مقام معظم رهبری، ضعف نهادهای نظارتی و اجرایی به‌عنوان یکی از عوامل اصلی بروز حکمرانی بد و فساد در سیستم اداری شناخته می‌شود. ایشان معتقد هستند که عدم کارایی نهادهای نظارتی باعث می‌شود تا سوءاستفاده از قدرت و فساد به راحتی گسترش یابد. مقام معظم رهبری بر این نکته تأکید می‌کند که نهادهای نظارتی باید دارای قدرت کافی برای نظارت مؤثر بر تصمیم‌گیری‌ها و فعالیت‌های اجرایی باشند تا از انحرافات جلوگیری کنند. ایشان همچنین می‌گویند که تقویت این نهادها، به‌ویژه در شرایط بحران، می‌تواند به افزایش پاسخ‌گویی و شفافیت در حکومت کمک کند و اعتماد عمومی را نسبت به نظام سیاسی تقویت نماید. در این راستا، مقام معظم رهبری می‌فرمایند:

«اندک اختلالی در این کار عظیم، حقیقتاً یک گناه و یک جرم است. مبدا بگذارید در این امر مهم، کوچکترین اختلالی به وجود آید... همان‌طور که همیشه گفته‌ایم در امر نظارت باید قانون و موازین ملاک و معیار باشد و نه مذاقها و سلیق شخصی... باید طبق موازین و مقررات عمل کنید. هیچ‌گونه ملاحظه‌ای نباید مانع از اعمال مقررات شود» (بیانات مقام معظم رهبری، ۳ فوریه ۱۹۹۶).

تمرکز قدرت و کاهش پاسخ‌گویی

از دیدگاه مقام معظم رهبری، تمرکز قدرت و کاهش پاسخ‌گویی در نظام حکمرانی به‌عنوان یک تهدید جدی برای سلامت و کارایی سیستم اداری تلقی می‌شود. ایشان بر این باور هستند که تمرکز قدرت در دستان افراد یا نهادهای خاص، می‌تواند منجر به سوءاستفاده از اختیارات و عدم پاسخ‌گویی به نیازهای عمومی شود. مقام معظم رهبری تأکید می‌کند که هرگونه انحراف از اصول پاسخ‌گویی، به تضعیف مشروعیت نظام و افزایش نارضایتی در میان مردم منجر خواهد شد. ایشان بر ضرورت توزیع متوازن قدرت و ایجاد سازوکارهای نظارتی مؤثر تأکید دارد تا اطمینان حاصل شود که نهادهای حاکم قادر به پاسخ‌گویی به شهروندان هستند و از انحصار قدرت جلوگیری می‌شود. در این راستا، مقام معظم رهبری می‌فرمایند:

«از نظر من، هیچ کس مصونیت آهنین ندارد. همه در مقابل قانون و مسؤولیت‌های خودشان پاسخ‌گو هستند و باید جواب بدهند» (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۲ مارس ۲۰۰۱).

فساد مدیریتی

از منظر مقام معظم رهبری، فساد مدیریتی به‌عنوان یک مانع جدی در تحقق اهداف انقلاب اسلامی و توسعه کشور محسوب می‌شود. فساد، به‌ویژه زمانی که ریشه در ساختارهای اداری و تصمیم‌گیری داشته باشد، می‌تواند به تضعیف بنیادهای نظام و ایجاد نارضایتی عمومی منجر شود. مقام معظم رهبری تأکید می‌کند که اگر فساد از طریق نهادهای دولتی گسترش یابد موجب اتلاف منابع و کاهش کارایی جامعه می‌شود. در این راستا، مقام معظم رهبری می‌فرمایند:

«از جمله‌ی مهم‌ترین کارها، مبارزه‌ی با فساد است. مبارزه‌ی با فساد، یک جنبه‌ی اخلاقی محض نیست؛ اداره‌ی کشور متوقف به مبارزه‌ی با فساد است» (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۶ ژوئن، ۲۰۰۴).

شکاف‌های اجتماعی

از دیدگاه مقام معظم رهبری، رشد نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی به‌عنوان یکی از چالش‌های اساسی در نظام حکمرانی و به خطر انداختن اصول عدالت اجتماعی تلقی می‌شود. نابرابری‌های فزاینده می‌تواند منجر به تضعیف همبستگی ملی و افزایش نارضایتی در جامعه شود. مقام معظم رهبری تأکید می‌کنند که این نابرابری‌ها نه تنها در زمینه اقتصادی، بلکه در دسترسی به خدمات اجتماعی و امکانات رفاهی نیز مشهود است و این امر می‌تواند به بی‌اعتمادی مردم به نظام و عدم مشارکت آنان در فرآیندهای سیاسی منجر گردد و بدین ترتیب نظام حکمرانی تحت تأثیر قرار گیرد. در این راستا، مقام معظم رهبری می‌فرمایند:

«امام حقایق فراموش شده‌ی اسلام را احیا کرد؛ عدالتخواهی اسلام را سر دست بلند کرد؛ ضدیت اسلام را با تبعیض و اختلاف طبقاتی و اشرافیت‌ها علنی کرد...» (بیانات مقام معظم رهبری، ۴ ژوئن، ۲۰۰۳).

ب. شرایط زمینه‌ای

شرایط زمینه‌ای در نظریه اشراوس و کوربین (۱۹۹۷) به عوامل و شرایطی اشاره دارد که محیط یا بستر وقوع یک پدیده را شکل می‌دهند و می‌توانند بر نحوه بروز و شکل‌گیری آن پدیده تأثیرگذار باشند، بدون این که به‌طور مستقیم علت وقوع آن باشند. در این راستا، کدهای مربوط به شرایط علی شامل چهار مؤلفه زیر بودند:

ساختار بوروکراتیک ناکارآمد

از دیدگاه مقام معظم رهبری، ساختار بوروکراتیک ناکارآمد در شرایط زمینه‌ای به‌عنوان یکی از موانع اصلی پیشرفت و تحقق عدالت اجتماعی تلقی می‌شود. ایشان معتقد هستند که این ساختارهای پیچیده و کند، موجب هدررفت منابع، کاهش کارایی دستگاه‌های اجرایی و تأخیر در اجرای سیاست‌ها می‌شود. مقام معظم رهبری تأکید دارد که در چنین شرایطی، بوروکراسی ناکارآمد نه تنها فرآیند تصمیم‌گیری را مختل می‌کند، بلکه موجب می‌شود که مردم احساس بی‌اعتمادی و ناامیدی نسبت به حکومت داشته باشند. در این راستا، مقام معظم رهبری می‌فرمایند:

«بعضی اوقات دیوان‌سالاری آن قدر شدید می‌شود که کارآفرین و سرمایه‌گذار را بی‌حوصله می‌کند که اصلاً دیگر حوصله‌اش سر می‌رود و آماده نیست کاری بکند» (بیانات مقام معظم رهبری، ۲۴ آگست ۲۰۱۶).

سیاست‌های اقتصادی ناکارآمد و تورم‌زا

از منظر مقام معظم رهبری، سیاست‌های اقتصادی ناکارآمد و تورم‌زا در شرایط زمینه‌ای یکی از عوامل کلیدی تضعیف معیشت مردم و بی‌ثباتی اقتصادی کشور است. سیاست‌های نادرست اقتصادی که به تورم و افزایش هزینه‌های زندگی منجر می‌شوند، علاوه بر کاهش قدرت خرید مردم، نابرابری‌های اقتصادی را تشدید کرده و فاصله طبقاتی را افزایش می‌دهد. مقام معظم رهبری تأکید می‌کنند که اجرای سیاست‌های ناعادلانه و بی‌توجهی به تولید ملی و اشتغال‌زایی، اقتصاد کشور را به سوی بحران می‌برد و این مسئله

موجب نارضایتی عمومی و کاهش اعتماد مردم به نظام حکمرانی می‌شود. در این راستا، مقام معظم رهبری می‌فرماید:

«رشد اقتصادی اگر بخواهد پیدا بشود، تولید اگر بخواهد افزایش پیدا کند، باید ثبات اقتصادی باشد، تورم باید مهار بشود. امروز یکی از کارهای اساسی‌ای که مسئولین کشور، قوه‌ی مجریه، قوه‌ی مقننه، دستگاه‌های پیگیری و دستگاه‌های اجرایی به عهده دارند - مسئولین مستقیم، مسئولین غیرمستقیم - این است که [مشکلات را] علاج کنند» (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۵ فوریه ۲۰۲۳).

محدودیت‌های قانونی و اجرایی

از دیدگاه مقام معظم رهبری، محدودیت‌های قانونی و اجرایی در شرایط زمینه‌ای یکی از موانع اساسی در پیشبرد اهداف حکومت و تحقق عدالت است. برخی قوانین و رویه‌های اجرایی ناکارآمد و دست و پاگیر، به‌جای تسهیل امور، باعث ایجاد کُندی در فرآیند تصمیم‌گیری و اجرای سیاست‌ها می‌شوند. این محدودیت‌ها مانع از آن می‌گردند که نهادهای اجرایی به‌طور مؤثر و کارآمد عمل کنند و در نتیجه، اعتماد عمومی به کارآمدی دولت کاهش می‌یابد. در این راستا، مقام معظم رهبری می‌فرماید:

«بعضی از مقررات هست که هیچ فایده‌ای ندارد و ضرر هم دارد؛ وجود این مقررات مانع از این است که دستگاه تولیدکننده و دستگاه اقتصادی فعال و مفید بتواند کار خودش را انجام بدهد» (بیانات مقام معظم رهبری، ۵ می ۲۰۲۰).

فرهنگ سیاسی نخبه‌گرایانه

از دیدگاه مقام معظم رهبری، فرهنگ سیاسی نخبه‌گرایانه در شرایط زمینه‌ای یکی از چالش‌های اساسی در تحقق عدالت و مردمی‌سازی نظام حکمرانی است. تمرکز قدرت و تصمیم‌گیری در دست نخبگان سیاسی و فرهنگی و نادیده گرفتن مشارکت عمومی، به ایجاد فاصله میان مردم و نهادهای حاکم منجر می‌شود. این فرهنگ نخبه‌گرا و قدرت گرفتن خواص باعث محدود شدن مشارکت گسترده مردم در فرآیندهای سیاسی و تصمیم‌گیری‌های کلان می‌شود و از حکمرانی خوب جلوگیری می‌کند. در این راستا، مقام معظم رهبری می‌فرماید:

«امروز یکی از کارهای مهم، اغوای خواص جامعه است، [یعنی] کسانی که عنوانی دارند و امکانی دارند و احیاناً سواد دارند و مانند اینها. چون وقتی خواص اغوا شدند، اگر به این خواص اغوا شده فرصت داده بشود و امکان داده بشود، راحت توده‌ی مردم را اغوا خواهند کرد. یکی از سنگین‌ترین جنگ‌های نرم تاریخ کشور ما امروز در همین زمینه در جریان است» (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۰ مارس ۲۰۲۲).

ج. شرایط مداخله‌گر

شرایط مداخله‌گر در نظریه اشراوس و کوربین (۱۹۹۷) به عواملی اشاره دارد که می‌توانند تأثیر شرایط علی و زمینه‌ای را تغییر دهند یا تعدیل کنند و در نتیجه بر نحوه بروز و شکل‌گیری پدیده تأثیرگذار باشند. این شرایط می‌توانند موجب تقویت، تضعیف یا تغییر روندهای موجود شوند. کدهای مربوط به شرایط مداخله‌گر عبارتند از:

محدودیت‌های بین‌المللی

از منظر مقام معظم رهبری، محدودیت‌های بین‌المللی و تحریم‌ها یکی از مهم‌ترین موانع در شرایط مداخله‌گر است که بر توسعه کشور و بهبود معیشت مردم تأثیر مستقیم دارد. ایشان تحریم‌ها را ابزاری سیاسی می‌داند که قدرت‌های خارجی برای اعمال فشار و تضعیف استقلال ایران به کار می‌گیرند. مقام معظم رهبری معتقد هستند که این تحریم‌ها نه تنها باعث کاهش دسترسی کشور به منابع و فناوری‌های پیشرفته می‌شوند، بلکه اقتصاد ملی را نیز تحت فشار قرار داده و به مشکلاتی نظیر تورم و بیکاری دامن می‌زنند. با این حال، ایشان تأکید می‌کنند که مقاومت در برابر این فشارها و تکیه بر ظرفیت‌های داخلی می‌تواند به تقویت خودکفایی و کاهش وابستگی به خارج منجر شود. از دیدگاه ایشان، تحریم‌ها فرصتی برای اصلاح ساختارهای اقتصادی و تقویت تولید داخلی است که در نهایت، موجب افزایش توان ملی و کاهش تأثیر محدودیت‌های بین‌المللی خواهد شد. در این راستا، مقام معظم رهبری می‌فرمایند:

«تحریم، مشکل تراش بود اما برای ما برکاتی هم داشت. تحریم به ما نشان داد که باید به خودمان متکی باشیم و به ما ثابت کرد که میتوانیم از نیروهای درونی خودمان استفاده کنیم» (بیانات مقام معظم رهبری، ۲۱ مارس ۲۰۱۵).

نقش رسانه‌ها و فضای مجازی

از منظر مقام معظم رهبری، نقش رسانه‌ها و فضای مجازی در شرایط مداخله‌گر یکی از عوامل مهم تأثیرگذار بر افکار عمومی و فرهنگ جامعه است. رسانه‌ها و فضای مجازی می‌توانند در تقویت یا تضعیف نظام حکمرانی نقش حیاتی ایفا کنند. مقام معظم رهبری تأکید می‌کنند که رسانه‌ها، به‌ویژه فضای مجازی، اگر به‌درستی مدیریت نشوند، ممکن است به ابزاری برای ترویج نارضایتی، انتشار اخبار کذب و ایجاد تفرقه در جامعه تبدیل شوند اما اگر از آنها به درستی استفاده گردد به نقطه قوت نظام می‌توانند تبدیل شوند. در این راستا، مقام معظم رهبری می‌فرمایند:

«فضای عمومی مجازی در کنار مشکلاتی که ممکن است به وجود بیاورد، برکات بزرگی هم دارد؛ میتوانی افکار صحیح را منتشر کنی» (بیانات مقام معظم رهبری، ۲۷ سپتامبر ۲۰۲۱).

بحران‌های محیط‌زیستی

از منظر مقام معظم رهبری، بحران‌های محیط‌زیستی به‌عنوان عوامل مداخله‌گر، چالشی جدی برای کشور و حکمرانی محسوب می‌شوند. ایشان با تأکید بر اهمیت موضوعات محیط‌زیستی در پیشرفت کشور، از طرف دیگر معتقد هستند که بحران در این حوزه نه تنها بر منابع طبیعی و زیرساخت‌های اقتصادی اثر می‌گذارد، بلکه امنیت غذایی، بهداشت عمومی و ثبات اجتماعی را نیز تهدید می‌کند. مقام معظم رهبری بر این باور هستند که بی‌توجهی به مسائل محیط‌زیستی و سوءمدیریت منابع طبیعی، کشور را در برابر تغییرات اقلیمی آسیب‌پذیرتر کرده است. در این راستا، مقام معظم رهبری می‌فرمایند:

«متأسفانه در جامعه هستند کسانی که محیط زیست را قربانی منافع شخصی خودشان می‌کنند؛ فدای سودطلبی و منفعت‌طلبی خودشان می‌کنند. هستند از این کسانی که این‌جوری‌اند، طبیعت را تخریب

می‌کنند، جنگل و کوه را نابود می‌کنند، مراتع را پایمال می‌کند، سفره‌های زیرزمینی و آب را به یغما می‌برند؛ اینها همه واقعاً بلای بزرگی است که تخریب محیط زیست است و همه باید مقابل آن بایستند؛ چه مسئولین و چه آحاد مردم. خب اینها در واقع زندگی آینده‌ی بشر را به خطر می‌اندازد» (بیانات مقام معظم رهبری، ۵ مارس ۲۰۲۱).

جناح‌بندی‌های سیاسی

از دیدگاه مقام معظم رهبری، نقش جناح‌های سیاسی داخلی در شرایط مداخله‌گر یکی از عوامل تأثیرگذار بر وحدت و کارآمدی نظام حکمرانی است. رقابت‌های جناحی و اختلافات سیاسی هرچند برای کشور و جامعه لازم است، اما اگر به درستی مدیریت نشود، می‌تواند به تضعیف انسجام ملی و ایجاد شکاف در جامعه منجر شود. مقام معظم رهبری بر این باور هستند که جناح‌های سیاسی باید به جای تمرکز بر منافع حزبی و جناحی و کسب قدرت، به منافع ملی و تقویت نظام جمهوری اسلامی توجه کنند. از نظر مقام معظم رهبری، هم‌گرایی و همکاری میان جناح‌های سیاسی در چارچوب اصول انقلاب و منافع ملی ضروری است تا کشور بتواند با چالش‌های داخلی و خارجی بهتر مقابله کند. در این راستا، مقام معظم رهبری می‌فرمایند: «ما دوجور حزب داریم: یک حزب عبارت است از کانال‌کشی برای هدایت‌های فکری؛ حالا چه فکری به معنای سیاسی، چه فکری به معنای دینی و عقیدتی. اگر چنانچه کسانی این کار را بکنند، خوب است. قصد عبارت از این نیست که قدرت را در دست بگیرند؛ می‌خواهند جامعه را به یک سطحی از معرفت، به یک سطحی از دانایی سیاسی و عقیدتی برسانند؛ این چیز خوبی است... یک جور حزب، تقلید از احزاب کنونی غربی است - حالا من گذشته را کاری ندارم - احزاب کنونی غربی به معنای باشگاه‌هایی برای کسب قدرت است؛ اصلاً حزب یعنی مجموعه‌ای برای کسب قدرت. یک گروهی با هم همراه می‌شوند، از سرمایه و پول و امکانات مالی خودشان بهره‌مند می‌شوند، یا از دیگران کسب می‌کنند، یا بندوبست‌های سیاسی می‌کنند، برای اینکه به قدرت برسند... این نه، هیچ وجهی ندارد. اگر کسانی در داخل کشور ما با این شیوه دنبال تحزب می‌روند، ما جلوی‌شان را نمی‌گیریم. اگر کسی ادعا کند که نظام جلوی تشکیل احزاب را گرفته است، یک دروغ واضحی گفته؛ چنین چیزی نیست؛ اما من اینجور حزبی را تأیید نمی‌کنم» (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۶ اکتبر ۲۰۱۱).

د. کد هسته: نارسایی‌های ساختاری

نارسایی‌های ساختاری به‌عنوان کد هسته در این مقاله، به‌عدم کارآمدی و ضعف‌های بنیادین در نظام حکمرانی و نهادهای کلیدی اشاره دارد که بر فرآیند تصمیم‌گیری و اجرای سیاست‌ها تأثیر منفی می‌گذارد. از منظر تحلیلی، این نارسایی‌ها شامل مشکلاتی همچون ضعف در نظارت و اجرا، تمرکز بیش از حد قدرت، فساد سیستمی، عدم شفافیت در تصمیم‌گیری‌ها و ناکارآمدی ساختار بوروکراتیک است که به کاهش اعتماد عمومی، نارضایتی اجتماعی و افزایش نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی منجر می‌شود. این نارسایی‌ها نه تنها توانایی حکومت در پاسخ به نیازهای جامعه را محدود می‌کنند، بلکه موجب می‌شوند سیاست‌ها به درستی اجرا نشده و تغییرات لازم در ساختارها ایجاد نشود. از این‌رو، نارسایی‌های ساختاری به‌عنوان عامل

اصلی در بد حکمرانی شناسایی می‌شوند، زیرا باعث می‌شوند که سیاست‌های اصلاحی ناکام بمانند و منابع کشور به درستی مدیریت نشوند. از دیدگاه آکادمیک، نارسایی‌های ساختاری همچنین به بی‌توجهی به اصلاحات نهادی و عدم تطابق با شرایط نوین جهانی اشاره دارد، که موجب می‌شود نظام حکمرانی نتواند به‌طور پویا و انعطاف‌پذیر در برابر تغییرات داخلی و بین‌المللی واکنش نشان دهد. این ضعف‌ها باید با برنامه‌ریزی و اصلاحات ساختاری جبران شود تا حکمرانی کارآمدتر و عادلانه‌تری محقق شود.

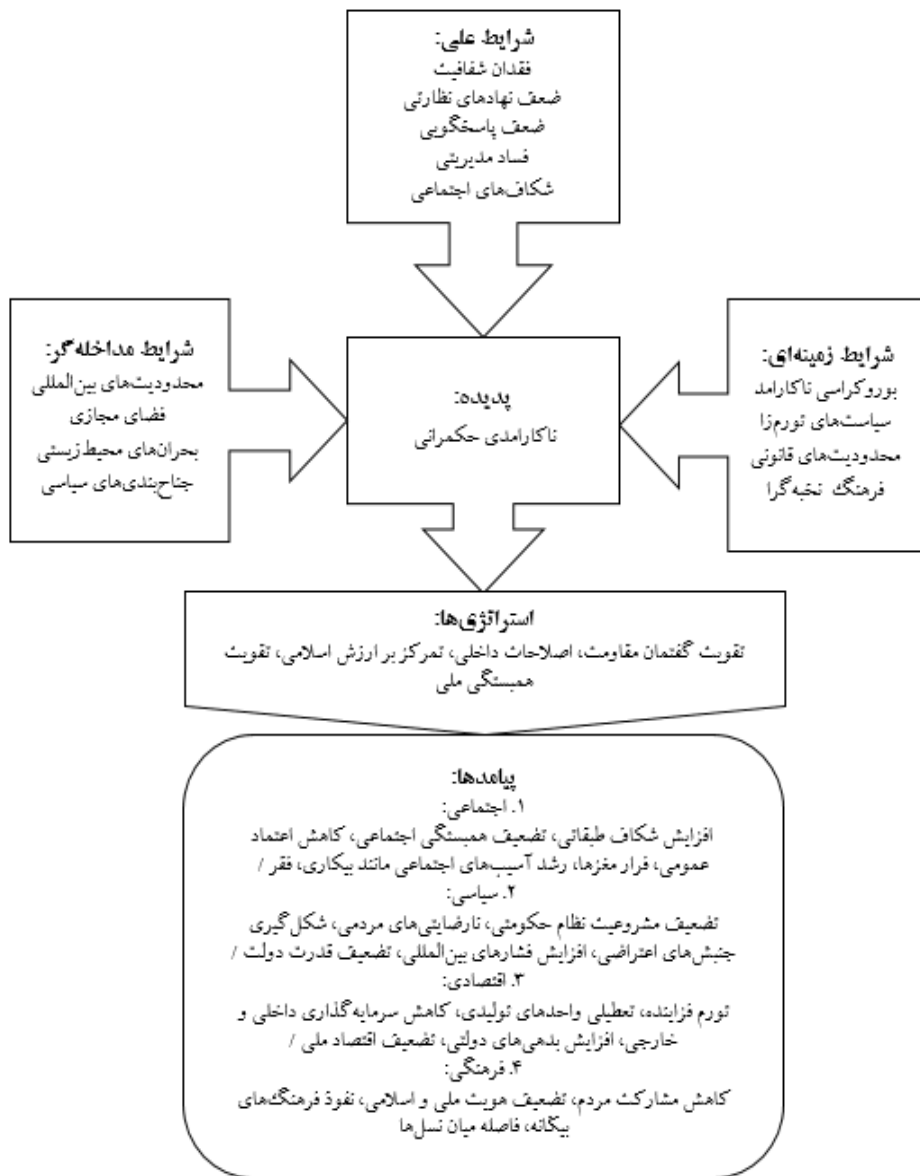
نتیجه‌گیری و پیشنهادها

در مقایسه کدهای استخراج شده در بخش شرایط علی، زمینه‌ای و مداخله‌گر با نظریات موجود در بخش مبانی نظری و پیشینه پژوهش، نقاط مشترک و همپوشانی زیادی مشاهده می‌شود. در بخش شرایط علی، با تحلیل سخنرانی‌های مقام معظم رهبری مشاهده می‌شود که فقدان شفافیت، ضعف نهادهای نظارتی، ضعف پاسخگویی و فساد مدیریتی از جمله موانع کلیدی هستند که با نظریات حکمرانی خوب همخوانی دارند. یافته‌های این پژوهش همسو با نظریه‌های مدرن مانند نهادگرایی (نورث، ۲۰۱۴) و نظریه انتخاب عمومی (اریکسون، ۲۰۱۶) تأکید دارند که ضعف در نهادهای نظارتی و فساد مدیریتی می‌تواند به ناکارآمدی نظام حکمرانی منجر شود و زمینه‌ساز کاهش پاسخگویی به‌عنوان یکی از ویژگی‌های مهم حکمرانی خوب شود. علاوه بر این، فساد مدیریتی و عدم شفافیت که به‌عنوان شرایط علی معرفی شده‌اند، در نظریات اسلامی نیز به شدت محکوم شده و بر لزوم رعایت عدالت و شفافیت توسط حکمرانان تأکید می‌شود. آیات قرآن کریم همچون «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا» (نساء: ۵۸) و «وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ» (آل عمران: ۱۵۹) بر اهمیت مشورت، امانت‌داری و پاسخ‌گویی در حکمرانی تأکید دارند. این امر نشان می‌دهد که کدهای مستخرج از سخنرانی‌های مقام معظم رهبری با آیات قرآنی و همچنین نظریات علمی همسو می‌باشد. همچنین، بر اساس سخنرانی‌های مقام معظم رهبری، کد شکاف‌های اجتماعی در شرایط علی به نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی میان اقشار مختلف اشاره دارد که یکی از موانع جدی در تحقق حکمرانی خوب محسوب می‌شود. این نابرابری‌ها می‌توانند همبستگی اجتماعی را تضعیف کرده و اعتماد عمومی به نظام حکومتی را کاهش دهند. در نظریه‌های مدرن حکمرانی، به‌ویژه نظریات عدالت اجتماعی (فوکویاما، ۲۰۱۳)، بر اهمیت کاهش این شکاف‌ها تأکید شده است، چراکه افزایش نابرابری‌ها می‌تواند به بی‌ثباتی سیاسی و ناکارآمدی دولت منجر شود. از منظر اسلامی نیز، کاهش نابرابری‌های اجتماعی از اصول کلیدی است و قرآن کریم بر توزیع عادلانه ثروت و جلوگیری از تمرکز آن در دست گروهی خاص تأکید دارد. آیه «كَيْ لَا يَكُونَ دَوْلَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ» (حشر: ۷) و آیه «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ» (نحل: ۹۰) بر ضرورت برابری در توزیع منابع و تأمین نیازهای مردم تأکید دارند. این شکاف‌ها، هم از منظر نظریات مدرن و هم از دیدگاه اسلامی، به‌عنوان عوامل تضعیف‌کننده عدالت و همبستگی اجتماعی شناخته می‌شوند و رفع آن‌ها برای دستیابی به حکمرانی خوب ضروری است.

در بخش شرایط زمینه‌ای، بوروکراسی ناکارآمد و سیاست‌های تورم‌زا به‌عنوان عوامل بازدارنده از سوی مقام معظم رهبری مطرح شده‌اند که با نظریات مدرن حکمرانی خوب، به‌ویژه نظریه‌های نهادی و وابستگی به مسیر (ماهونی و تلمن، ۲۰۱۴) همخوانی دارند. این نظریات بر این باورند که نهادهای ضعیف و ناکارآمد می‌توانند به کاهش کارایی دولت و عدم تحقق عدالت اجتماعی منجر شوند. از سوی دیگر، نظریه‌های اسلامی نیز بر ضرورت اصلاح نهادهای حکومتی و جلوگیری از فساد تأکید دارند. آیات قرآن نیز به ناکارآمدی نهادها و فساد در ساختارهای بوروکراتیک اشاره دارند. برای مثال، در آیه «فَأَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَاءً وَأَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُتُ فِي الْأَرْضِ» (رعد: ۱۷) اشاره شده است که آنچه به نفع مردم است باقی می‌ماند، در حالی که بی‌فایده‌ها نابود می‌شوند. این مفهوم در رابطه با لزوم کارآمدی و اصلاح نهادهای اجرایی و بوروکراتیک قابل استفاده است. همچنین آیه «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ» (نحل: ۹۰) بر عدالت و احسان در حکمرانی تأکید دارد و بی‌عدالتی را یکی از موانع اصلی کارآمدی نظام بوروکراتیک معرفی می‌کند. مقام معظم رهبری نیز در سخنان خود بارها بر لزوم اصلاح ساختارهای بوروکراتیک و سیاست‌های اقتصادی کشور تأکید کرده‌اند، به‌ویژه در زمینه‌هایی چون مهار تورم و تقویت تولید ملی. همچنین، محدودیت‌های قانونی و فرهنگ نخبه‌گرا به‌عنوان دو مانع مهم دیگر در شرایط زمینه‌ای حکمرانی مطرح شده‌اند و نقش کلیدی در کاهش کارایی دولت و تأخیر در اصلاحات ایفا می‌کنند. محدودیت‌های قانونی، که به نبود اصلاحات مناسب و وجود قوانین ناکارآمد اشاره دارد، با نظریه‌های نهادگرایی همخوانی دارد؛ زیرا این نظریه‌ها تأکید دارند که قوانین ضعیف و نهادهای غیرکارآمد می‌توانند مانع اجرای سیاست‌های عادلانه و مؤثر شوند (نورث، ۲۰۱۴). در این زمینه، آیات قرآنی مانند «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ» (نحل: ۹۰) نیز بر لزوم اجرای عدالت و رعایت حقوق مردم تأکید دارند و به روشنی نشان می‌دهند که قوانین ناعادلانه و ناکارآمد مانع از دستیابی به حکمرانی مطلوب خواهند بود. از سوی دیگر، فرهنگ نخبه‌گرا که به محدود کردن مشارکت عمومی اشاره دارد، با نظریه وابستگی به مسیر مرتبط است، زیرا این فرهنگ می‌تواند باعث کندی اصلاحات اجتماعی و سیاسی شود (ماهونی و تلمن، ۲۰۱۴). در اندیشه‌های اسلامی نیز نخبه‌گرایی و انحصار قدرت محکوم شده و بر مشارکت عمومی تأکید شده است. آیه «وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى» (مائده: ۲) بر همکاری و مشارکت در امور تأکید دارد، که نشان می‌دهد تصمیمات کلان باید به‌طور جمعی و با مشارکت همگانی اتخاذ شود. در مجموع، محدودیت‌های قانونی و فرهنگ نخبه‌گرا نه تنها در نظریات مدرن، بلکه در آموزه‌های اسلامی نیز به‌عنوان موانعی در مسیر عدالت و کارآمدی شناخته می‌شوند و رفع آن‌ها از طریق اصلاح نهادها و افزایش مشارکت عمومی ضروری است.

کدهای محدودیت‌های بین‌المللی، فضای مجازی، بحران‌های محیط‌زیستی، جناح‌بندی‌های سیاسی مهم‌ترین مفاهیمی هستند که در سخنرانی‌های مقام معظم رهبری به‌عنوان شرایط مداخله‌گر در پدیده مورد مطالعه استخراج شده‌اند. کد محدودیت‌های بین‌المللی به تحریم‌ها و فشارهای خارجی اشاره دارد که می‌توانند به‌طور مستقیم بر توسعه اقتصادی، اجتماعی و سیاسی یک کشور تأثیر بگذارند. این موضوع در

نظریه‌های حکمرانی، به‌ویژه نظریه‌های مدیریت بحران (میزراک، ۲۰۲۴)، به‌عنوان یک عامل مداخله‌گر و تهدیدکننده برای پایداری نظام حکمرانی شناخته می‌شود. تحریم‌ها باعث محدود شدن دسترسی به منابع مالی و فناوری‌های پیشرفته می‌شوند و اقتصاد کشور را به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه تحت فشار قرار می‌دهند و به همین دلیل لزوم توجه به این امر و ارائه راهکارها در این زمینه مورد تأکید زیادی قرار گرفته است. از منظر اسلامی نیز، مقاومت در برابر فشارهای خارجی مورد تأکید است و آیه «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ» (انفال: ۶۰) بر ضرورت آماده‌سازی و تقویت نیروها برای مقابله با تهدیدات خارجی تأکید دارد و نشان می‌دهد که با تکیه بر ظرفیت‌های داخلی می‌توان از این چالش‌ها عبور کرد. همچنین، فضای مجازی به‌عنوان یک عامل مداخله‌گر، ابزاری برای بیان نارضایتی‌ها و ایجاد تحرکات اجتماعی است. در نظریه‌های مدرن، فضای مجازی می‌تواند هم به‌عنوان ابزاری برای ترویج آگاهی و هم برای ایجاد اختلالات اجتماعی استفاده شود. در دیدگاه اسلامی نیز تأکید بر استفاده صحیح از ابزارهای ارتباطی وجود دارد؛ آیه «فَبَشِّرْ عِبَادِ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ» (زمر: ۱۸) بر شنیدن سخنان و انتخاب بهترین آن‌ها تأکید دارد و به نوعی به تشخیص محتوای مفید و درست در فضای مجازی اشاره می‌کند. کد بحران‌های محیط‌زیستی نیز به تخریب منابع طبیعی، تغییرات آب‌وهوایی و مسائل مرتبط با کمبود منابع آب و انرژی اشاره دارد که به‌عنوان یک عامل مداخله‌گر جدی در نظام حکمرانی تأثیرگذار است. در نظریه‌های مدیریت بحران، بحران‌های محیط‌زیستی می‌توانند به کاهش امنیت غذایی، بی‌ثباتی اجتماعی و حتی مهاجرت‌های اجباری منجر شوند. آیات قرآن نیز بر حفاظت از محیط‌زیست و منابع طبیعی تأکید دارند، مانند آیه «وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا» (اعراف: ۵۶) که به صراحت از فساد و تخریب زمین نهی می‌کند. در نهایت، جناح‌بندی‌های سیاسی به‌عنوان یک عامل مداخله‌گر داخلی، می‌تواند باعث افزایش رقابت‌های ناسالم و ایجاد شکاف در نظام سیاسی شود. این موضوع در نظریات سیاسی به‌عنوان یکی از عوامل تضعیف وحدت ملی شناخته شده است. از منظر اسلامی نیز، اختلافات داخلی و جناح‌بندی‌ها می‌تواند موجب تضعیف جامعه شود. آیه «وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا» (آل عمران: ۱۰۳) بر وحدت و همگرایی در میان مؤمنان تأکید دارد و به‌طور ضمنی از جناح‌بندی‌های تفرقه‌آمیز نهی می‌کند، زیرا تفرقه می‌تواند به تضعیف نظام اجتماعی و سیاسی منجر شود.

شکل ۱: مدل نظری مستخرج از بیانات مقام معظم رهبری

در بخش دوم مدل نظری، کدهای مربوط به استراتژی‌های استخراج‌شده از سخنرانی‌های مقام معظم رهبری، مانند تقویت گفت‌وگو، مقاومت، اصلاحات داخلی، تمرکز بر ارزش‌های اسلامی و تقویت همبستگی ملی، به‌طور مستقیم با آموزه‌های قرآنی هماهنگی دارند. قرآن کریم بر مقاومت و صبر در برابر دشمنان

تأکید می‌کند، چنان‌که در آیه «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا» (آل عمران: ۲۰۰) به ضرورت استقامت و آمادگی در برابر دشمنان اشاره شده است. همچنین، اصلاحات داخلی بر پایه آیه «إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ» (رعد: ۱۱) بر لزوم تغییرات از درون جامعه و مسئولیت‌پذیری افراد برای بهبود وضعیت خود تأکید دارد. مقام معظم رهبری نیز بر این اصل تأکید دارند که اصلاحات باید از درون جامعه و با تکیه بر ارزش‌های اسلامی انجام شود. از سوی دیگر، تمرکز بر ارزش‌های اسلامی در گفتمان رهبری، مبتنی بر آیات قرآنی نظیر «إِنَّ الْحُكْمَ إِلَّا لِلَّهِ» (یوسف: ۴۰) است که بر لزوم حاکمیت الهی و ارزش‌های اسلامی در اداره جامعه تأکید می‌کند. در این راستا، عدالت به‌عنوان یکی از اصول محوری اسلامی، در آیه «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ بِالْعَدْلِ» (نحل: ۹۰) به‌عنوان اساسی‌ترین عنصر برای توسعه و پیشرفت جامعه شناخته می‌شود. همچنین، تقویت همبستگی ملی، که از سوی مقام معظم رهبری همواره به‌عنوان یک اصل اساسی در مقابل تهدیدات داخلی و خارجی مورد تأکید قرار گرفته، ریشه در آیه «وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا» (آل عمران: ۱۰۳) دارد که بر لزوم اتحاد و پرهیز از تفرقه تأکید می‌کند. این همبستگی ملی به‌عنوان یک عامل کلیدی در حفظ استقلال و پیشبرد اهداف ملت اسلامی محسوب می‌شود. در مجموع، این استراتژی‌ها با آموزه‌های قرآنی تطابق دارند و نشان‌دهنده عمق پیوند میان گفتمان رهبری و اصول اسلامی در حوزه حکمرانی و جامعه‌سازی است.

بخش سوم مدل نظری به پیامدهای ناکارآمدی حکمرانی در سخنان مقام معظم رهبری می‌پردازد. پیامدهای اجتماعی ناکارآمدی حکمرانی که در سخنان مقام معظم رهبری به آن‌ها اشاره شده، از جمله افزایش شکاف طبقاتی، تضعیف همبستگی اجتماعی، کاهش اعتماد عمومی و رشد آسیب‌های اجتماعی مانند فقر و بیکاری، به‌طور مستقیم با آموزه‌های قرآنی در تضاد هستند. قرآن کریم همواره بر عدالت اجتماعی و حمایت از فقرا و نیازمندان تأکید دارد. در آیه «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ بِالْعَدْلِ» (نحل: ۹۰) خداوند به اجرای عدالت و پرهیز از تبعیض و نابرابری فرمان می‌دهد. شکاف طبقاتی و بیکاری که نتیجه ناکارآمدی‌های حکمرانی هستند، به معنای نادیده گرفتن عدالت و اصول اسلامی در جامعه است. در بُعد سیاسی، پیامدهایی نظیر تضعیف مشروعیت نظام حکومتی و شکل‌گیری جنبش‌های اعتراضی نیز در آموزه‌های قرآنی به‌شدت مذموم شمرده می‌شود. آیه «وَأَنِ احْكُم بَيْنَهُم بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ» (مائده: ۴۸) به حاکمان دستور می‌دهد که بر اساس عدالت الهی حکم کنند و هرگاه حاکمیت از اصول الهی فاصله بگیرد، مشروعیت خود را از دست خواهد داد. همچنین، نارضایتی‌های مردمی و افزایش فشارهای بین‌المللی در نتیجه ناکارآمدی داخلی، نشانه‌ای از ضعف در حکمرانی و انحراف از اصول قرآنی است. در بُعد اقتصادی، مسائل مانند تورم فزاینده، تعطیلی واحدهای تولیدی و کاهش سرمایه‌گذاری در نتیجه مدیریت ضعیف در قرآن نیز اشاره شده است. قرآن کریم در آیه «كَيْلًا يَكُونُ دَوْلَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ» (حشر: ۷) به توزیع عادلانه ثروت و پرهیز از انحصار آن در دستان گروه‌های خاص تأکید دارد. تعطیلی واحدهای تولیدی و تورم نتیجه ناکارآمدی‌هایی است که باعث می‌شود ثروت و منابع به درستی مدیریت نشوند و اقتصاد ملی به ضعف دچار شود. در بُعد فرهنگی، پیامدهایی مانند تضعیف هویت ملی و اسلامی و نفوذ فرهنگ‌های بیگانه در قرآن به شدت مورد

هشدار قرار گرفته است. آیه «وَلَا تَرْكُؤُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ» (هود: ۱۱۳) به مسلمانان هشدار می‌دهد که به سمت ظالمان و فرهنگ‌های بیگانه متمایل نشوند، زیرا این امر می‌تواند هویت اسلامی را تضعیف کرده و فاصله میان نسل‌ها را افزایش دهد. کاهش مشارکت مردم و گسست نسل‌ها نیز به معنای از دست دادن وحدت اجتماعی است که قرآن در آیه «وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا» (آل عمران: ۱۰۳) بر حفظ آن تأکید دارد.

برای رسیدن به حکمرانی خوب و مطلوب، بر اساس دیدگاه‌های مقام معظم رهبری، می‌توان پیشنهادها را زیر را مطرح کرد:

۱. تقویت عدالت در نظام حکمرانی: رهبری همواره بر عدالت اجتماعی به‌عنوان رکن اصلی حکمرانی اسلامی تأکید دارند. اجرای عدالت در تمامی سطوح اقتصادی، سیاسی و اجتماعی باید محور سیاست‌گذاری‌ها قرار گیرد. دولت‌ها باید از هرگونه تبعیض و نابرابری پرهیز کرده و توزیع عادلانه ثروت و فرصت‌ها را تضمین کنند.

۲. مبارزه با فساد: مبارزه با فساد در تمام سطوح اداری و مدیریتی از اولویت‌های مورد تأکید رهبری است. این مبارزه باید به‌طور جدی و با ایجاد شفافیت در عملکردها، تقویت نظارت و پاسخ‌گویی نهادهای حکومتی دنبال شود تا اعتماد عمومی به دولت افزایش یابد.

۳. تکیه بر اقتصاد مقاومتی: رهبری بر اهمیت اقتصاد مقاومتی و خودکفایی اقتصادی تأکید دارند. کشور باید از وابستگی به منابع خارجی کاسته و از تمامی ظرفیت‌های داخلی برای تولید و اشتغال بهره‌برداری کند. ایجاد زیرساخت‌های پایدار اقتصادی و حمایت از تولید ملی از دیگر راهکارها در این زمینه است.

۴. افزایش شفافیت و پاسخ‌گویی: شفافیت در تصمیم‌گیری‌ها و عملکرد نهادهای حکومتی، از دیدگاه رهبری یکی از راهکارهای رسیدن به حکمرانی مطلوب است. دولت باید به‌طور منظم و صادقانه با مردم ارتباط برقرار کند و در قبال عملکرد خود پاسخ‌گو باشد.

۵. تقویت وحدت و همبستگی ملی: رهبری همواره بر وحدت و همبستگی ملی تأکید دارند. دولت باید در سیاست‌های خود به تقویت همبستگی میان مردم، نخبگان و نهادهای مختلف توجه کند و از تفرقه‌افکنی جلوگیری نماید. این وحدت باعث تقویت پایداری اجتماعی و سیاسی خواهد شد.

۶. حفظ و ترویج هویت اسلامی و ملی: رهبری بر حفظ هویت اسلامی و ملی در برابر نفوذ فرهنگ‌های بیگانه تأکید دارند. ترویج ارزش‌های دینی و فرهنگی ایرانی-اسلامی باید یکی از اولویت‌های اصلی حکمرانی باشد تا جامعه از تأثیرات منفی فرهنگی خارجی مصون بماند.

References

- The Holy Quran
- Abolfathi, Mohammad (2019). “Study of barriers and strategies to achieve good governance in Iran with an emphasis on social capital at the macro level”, *Political Strategic Studies*, Vol. 8, No. 29: 9–41. (In Persian)
- Addink, Henk. (2019). *Good Governance: Concept and Context*. United Kingdom: Oxford University Press.
- Alavian, Morteza; Zakariapour, Saeed (2021). “Analyzing the place of transparency in good governance, based on the thought of Ayatollah Khamenei (as)”, *Scientific Journal of Political Sociology of the Islamic Revolution*, Vol. 2, No. 3: 53–79. (In Persian)
- Araei, Vahid; Ghasemi, Abolfazl; Moeininfar, Yaser (2018). “Policy recommendations about barriers of good governance in public affairs (Case study: Governorate and Municipality of Minoodasht)”, *Strategic Studies of Public Policy*, Vol. 7, No. 25: 113–133. (In Persian)
- Dellepiane, A. S. (2010). “Review Article: Good Governance, Institutions and Economic Development: Beyond the Conventional Wisdom”, *British Journal of Political Science*, Vol. 40, No. 1: 195–224.
- Eriksson, Lina. (2016). *Public Choice Theory. In Handbook on Theories of Governance* (pp. 322-339). Edward Elgar Publishing.
- Fukuyama, F. (2013). “What is Governance?”, *Governance*, Vol. 26, No. 3: 347–368.
- Ghafoori, Zahra; Hakkak, Mohammad; Roknijo, Seyed Mohammad (2023). “A thematic analysis of the governance of Islamic balance in Nahj al-Balagha”, *Scientific Journal of Islamic Management*, Vol. 31, No. 3: 47–69. (In Persian)
- Haji Yousefi, Amir Mohammad; Talebi, Mohammad Ali (2017). “Barriers to participation in the challenges between political culture and good governance from the perspective of senior managers in the government of IR Iran”, *Research Letter of Political Science*, Vol. 12, No. 1: 7–40. (In Persian)
- Hejazifar, Saeed (2023). “The nature and role of Islamic governance based on the commands of Imam Ali”, *Islamic Management*, Vol. 31, No. 2: 87–127. (In Persian)
- Iman, Mohammad Taghi; Mohamadian, Manijeh (2008). “Grounded theory methodology”, *Methodology of Social Sciences and Humanities*, Vol. 14, No. 56: 31–54. (In Persian)
- Iraqi, Mehdi; Naghibzadeh, Ahmad; Motallebi, Masud (2024). “Sociological analysis of cultural challenges in the field of political elite in the process of realizing good governance in the Islamic Republic of Iran”, *Political Sociology of the Islamic Revolution*, Vol. 5, No. 1: 31–49. (In Persian)
- Kamrani, Sharareh; Baghaei Sarabi, Ali; Mirzaee, Khalil (2022). “A thematic analysis of obstacles to good governance in the system of non-governmental economic organizations in Iran (A study of the Association of Iranian Home Appliance Industries)”, *Strategic Research on Social Problems*, Vol. 11, No. 3: 67–94. (In Persian)
- Khamenei, Ali (1996, February 3). “Remarks during a meeting with Guardian Council supervisory boards”, *Khamenei.ir*, <https://khl.ink/f/2782>. (Speech transcript) (In Persian)
- Khamenei, Ali (2001, March 12). “Remarks during a Q&A session with students at Amirkabir University of Technology”, *Khamenei.ir*, <https://khl.ink/f/7585>. (Speech transcript) (In Persian)

- Khamenei, Ali (2003, June 4). “Remarks at the 14th anniversary of Imam Khomeini’s demise”, Khamenei.ir, <https://khl.ink/f/3180>. (Speech transcript) (In Persian)
- Khamenei, Ali (2004, June 16). “Remarks during a meeting with members of Parliament”, Khamenei.ir, <https://khl.ink/f/3235>. (Speech transcript) (In Persian)
- Khamenei, Ali (2011, October 16). “Remarks during a meeting with students in Kermanshah”, Khamenei.ir, <https://khl.ink/f/17597>. (Speech transcript) (In Persian)
- Khamenei, Ali (2015, March 21). “Remarks at the Holy Shrine of Imam Reza”, Khamenei.ir, <https://khl.ink/f/29236>. (Speech transcript) (In Persian)
- Khamenei, Ali (2016, August 24). “Remarks during a meeting with the President and Cabinet members”, Khamenei.ir, <https://khl.ink/f/34162>. (Speech transcript) (In Persian)
- Khamenei, Ali (2018, October 22). “Remarks on transparency and avoiding secrecy by officials”, Khamenei.ir, <https://khl.ink/f/40746>. (Speech transcript) (In Persian)
- Khamenei, Ali (2020, May 5). “Statements in a video conference with production companies”, Khamenei.ir, <https://khl.ink/f/45517>. (Speech transcript) (In Persian)
- Khamenei, Ali (2021, March 5). “Remarks after planting a sapling on Tree Planting Day”, Khamenei.ir, <https://khl.ink/f/47444>. (Speech transcript) (In Persian)
- Khamenei, Ali (2022, March 10). “Remarks during a meeting with the Assembly of Experts”, Khamenei.ir, <https://khl.ink/f/49769>. (Speech transcript) (In Persian)
- Khamenei, Ali (2023, February 15). “Remarks during a meeting with the people of East Azerbaijan”, Khamenei.ir, <https://khl.ink/f/51999>. (Speech transcript) (In Persian)
- Klitgaard, R. (2011). “Fighting Corruption”, CESifo DICE Report, Vol. 9, No. 2: 31–35.
- Mahoney, James, & Kathleen Thelen, (2014). *Explaining Institutional Change: Ambiguity, Agency, and Power*. United Kingdom: Cambridge University Press.
- Mizrak, Kagan Cenk. (2024). Crisis management and risk mitigation: Strategies for effective response and resilience, in *Trends, Challenges, and Practices in Contemporary Strategic Management*, pp. 254-278.
- Moradi, Bahram; Soheyli, Hamidreza (2022). “People-based Islamic governance based on jihadi management with emphasis on the declaration of the second step of the revolution”, *Journal of Exalted Governance*, Vol. 2, No. 4: 107–139. (In Persian)
- North, Douglass C. (2014). *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. United Kingdom: Cambridge University Press.
- Strauss, Anselm, & Corbin, Juliet M. (1997). *Grounded Theory in Practice*. Sage.
- Yaghouti, Ebrahim (2023). “The components and indicators of good governance and their evaluation from the perspective of the Qur’an and narrations”, *Religious Studies*, Vol. 23, No. 47: 267–293. (In Persian)